

РОЗДІЛ 4. МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МІГРАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ПРІОРИТЕТІВ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Марина Семикіна, доктор економічних наук, професор,
Центральноукраїнський національний технічний університет,

м. Кропивницький, Україна

ORCID: 0000-0001-6995-1267;

Сергій Голбанос, аспірант,

Центральноукраїнський національний технічний університет,

м. Кропивницький, Україна;

Анна Семикіна, кандидат економічних наук, підприємець,

м. Одеса, Україна

ORCID: 0000-0003-0919-7623

4.1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МОЛОДІ

На тлі глобальних змін в світі, нових викликів та загроз для людського розвитку, нових хвиль міграції населення посилюється нагальна практична потреба у проведенні наукових досліджень міграційної мобільності населення і молоді зокрема.

Значимість наукових пошуків, присвячених проблемі міграційної мобільності молоді, пов'язуємо з низкою причин. Дослідження в цьому напрямі допомагають: по-перше, з'ясувати, що саме спонукає молодь до міграції; по-друге, оцінити вплив міграції на розвиток як країн походження, так і країн призначення; по-третє, – розробляти більш ефективні стратегії у сфері молодіжної політики, освіти, зайнятості та міграції, в контексті забезпечення цілей людського розвитку; по-четверте, – краще розуміти потреби молодих мігрантів та розробляти програми їхньої соціальної інтеграції та адаптації.

Становлення сучасної методології наукових досліджень міграційної мобільності молоді в контексті пріоритетів людського розвитку відбувається за активною участю як українських, так і зарубіжних вчених. Серед українських авторів зазначену проблему різноаспектно досліджують Лібанова Е., Садова У., Бараняк І., Барна М., Біль М., Бортник Н., Махонюк О., Карп'як М., Мороз Н., Мульська О., Риндзак О., Дмитрук Б. та ін.[1-8]; серед зарубіжних науковців –

Роджерс А., Кастро Л., Вілсон Т., Бернард А., Белл М., Чарльз-Едвардс Е. та інші [9-11].

Методологія наукового дослідження міграційної мобільності молоді – це система принципів, підходів, методів та інструментів, що використовуються для вивчення процесів зміни місця проживання молодими людьми, їхніх причин, наслідків та впливу на різні аспекти їхнього життя та суспільства.

Базовими вважаємо *принципи* науковості, об'єктивності, системності, комплексності, історизму. Серед основних *наукових підходів* у вивченні проблем міграційної мобільності молоді доцільно виокремити соціологічний, економічний, демографічний, психологічний. Їх вибір і застосування залежить від цілей дослідження, передбачає відповідні *методи, етапи та напрями* дослідження.

Аналіз наукових праць засвідчує, що серед *напрямів* наукових пошуків у зазначеній сфері переважає вивчення: факторів, що впливають на міграційну мобільність молоді (економічні, соціальні, культурні, політичні, демографічні); мотивів міграції (пошук роботи, освіта, сімейні обставини, уникнення конфліктів); маршрутів міграції (країни призначення, типи поселень); соціально-економічних наслідків міграції (вплив на ринок праці, демографічну ситуацію, соціальну структуру); процесів адаптації та інтеграції молодих мігрантів (мовні бар'єри, культурні шоки, дискримінація)[2, с.7; 3, с.16; 5, с.89].

Методи дослідження – це конкретні способи збору та аналізу даних. Загалом розрізняють методи: 1) *кількісні*, що охоплюють, наприклад, опитування (анкетування), статистичний аналіз даних, аналіз офіційної статистики (дані міграційної служби та інше); 2) *якісні*, до яких відносять інтерв'ю (глибинні, напівструктуровані), фокус-групи, аналіз документів (автобіографії, листи, щоденники), спостереження тощо.

Інструментами під час дослідження міграційної мобільності населення вважаються конкретні засоби для реалізації методів, наприклад, анкети, бланки інтерв'ю, програми для статистичного аналізу тощо (табл.1).

Таблиця 1.

Методологічні основи дослідження міграційної мобільності молоді

Етапи дослідження	Методи збору даних	Інструменти дослідження	Джерела даних	Пріоритетні завдання
1. Формулювання проблеми дослідження	Літературний огляд, аналіз попередніх досліджень	Наукові статті, звіти, статистичні дані	Національні статистичні служби, міжнародні організації (МОМ, ЮНІСЕФ, ВООЗ тощо)	Актуальність теми, наукова новизна, практична значущість
2. Визначення мети та завдань	Аналіз потреб замовника,	Анкети для експертів,	Експерти в галузі міграції, соціології,	Конкретні питання, на які має відповіді

дослідження	експертні оцінки	фокус-групи	демографії	дослідження
3. Вибір об'єкта та предмета дослідження	Теоретичний аналіз поняття "міграційна мобільність молоді", визначення ключових характеристик	Наукові публікації, законодавчі акти	Наукові статті, монографії, закони про міграцію	Молодь як соціальна група, міграційні процеси серед молоді
4. Розробка концептуальної моделі	Систематизація теоретичних положень, побудова логічних зв'язків між поняттями	Концептуальні схеми, діаграми	Наукові публікації, теоретичні праці	Фактори, що впливають на міграційну мобільність молоді, наслідки міграції
5. Вибір методів дослідження	Кількісні та якісні методи	Анкети, інтерв'ю, фокус-групи, аналіз документів, спостереження	Молодь, експерти, офіційні документи, статистичні дані	Соціально-демографічні характеристики, мотиви міграції, досвід міграції, вплив міграції на життя молоді
6. Збір даних	Проведення опитувань, інтерв'ю, аналіз документів	Анкети, інтерв'ю-гайди, архіви, бази даних	Молодь, експерти, державні установи	Кількісні та якісні дані про міграційну мобільність молоді
7. Обробка та аналіз даних	Статистичний аналіз, якісний аналіз	Статистичні пакети (SPSS, STATA), програмне забезпечення для аналізу даних (NVivo)	Отримані дані	Виявлення закономірностей, тенденцій, кореляцій між змінними
8. Інтерпретація результатів	Порівняння з теоретичними положеннями, узагальнення результатів	Наукові публікації, теоретичні моделі	Отримані дані	Формулювання висновків щодо причин, наслідків та тенденцій міграційної мобільності молоді
9. Формулювання висновків та рекомендацій	Систематизація результатів, розробка практичних рекомендацій	Таблиці, діаграми, висновки	Отримані дані, теоретичні положення	Практичні рекомендації для політиків, науковців, громадських організацій

Примітка: таблиця є авторською розробкою

З огляду на зміст запропонованої таблиці 1, методологія дослідження передбачає визначення *етапів* дослідження, в межах кожного з етапів – конкретних *методів* збору даних, *інструментів* дослідження, *основних джерел* даних, *пріоритетних завдань* для наукового аналізу.

В процесі дослідження приділяють важливу увагу:

- проведенню *опитувань* серед молоді, яка мігрувала або має намір мігрувати, що дозволяє зібрати детальну інформацію про їхні мотиви, досвід та очікування;

- *аналізу даних державної статистики* (перепис населення, реєстри міграції), що дозволяє отримати кількісну інформацію про масштаби та тенденції міграції;

- організації *глибинних інтерв'ю* (з мігрантами, експертами, представниками громадських організацій), що дозволяє отримати якісну інформацію про їхні погляди та досвід;

- *спостереженням* за життям мігрантських громад, що дає змогу виявити неформальні соціальні мережі та механізми підтримки;

- *порівняльному аналізу* результатів досліджень в різних країнах та регіонах для виокремлення загальних закономірностей та особливостей міграційних процесів.

Сучасна методологія наукового дослідження міграційної мобільності населення все частіше запроваджує *інноваційні підходи*, які передбачають зокрема:

- використання географічних інформаційних систем (ГІС), що дозволяє візуалізувати міграційні потоки та аналізувати їх залежність від географічних чинників;

- здійснення аналізу інформації із соціальних мереж, що дає змогу досліджувати соціальні зв'язки між мігрантами та їх вплив на процес міграції та адаптації;

- залучення великих масивів інформації шляхом аналізу даних мобільних телефонів, соціальних мереж та інших інтернет-джерел, що дає змогу отримати нові знання про мобільність населення.

В умовах сьогодення дослідження міграційної мобільності молоді стає важливим напрямком сучасних соціальних наук. Застосування різноманітних методологічних підходів дозволяє отримати комплексну картину цього складного явища та розробити ефективні стратегії для управління міграційними процесами з позицій забезпечення цілей якісного людського розвитку.

Окрему увагу зосередимо на поясненні методологічного зв'язку дослідження міграційної мобільності молоді та пріоритетів людського розвитку. Такий зв'язок відображено нами у змісті таблиці 2.

Таблиця 2.

Методологічний зв'язок дослідження міграційної мобільності молоді та пріоритетів людського розвитку

Складові Дослідження	Зв'язок з пріоритетами людського розвитку	Пояснення
Мета дослідження	Розуміння впливу міграції на якість життя молоді, забезпечення їхніх прав та можливостей	Міграція може як позитивно, так і негативно впливати на реалізацію таких прав, як право на освіту, здоров'я, гідну працю, свободу пересування тощо.
Об'єкт дослідження	Молодь як найбільш вразлива і мобільна група населення	Молодь є активними учасниками міграційних процесів і їхні рішення можуть впливати на їхнє майбутнє та розвиток суспільства.
Предмет дослідження	Фактори, що впливають на рішення молоді про міграцію, наслідки міграції для молоді та суспільства	Дослідження цих питань дозволяє оцінити, наскільки міграція сприяє або перешкоджає досягненню цілей сталого розвитку.
Методи дослідження	Опитування, інтерв'ю, аналіз документів, статистичні методи	Ці методи дозволяють зібрати дані про мотивацію молоді до міграції, їхні умови життя в країні призначення, їхній внесок у розвиток обох країн.
Показники для аналізу	Рівень освіти, зайнятість, доходи, здоров'я, соціальна інтеграція, участь у громадському житті	Ці показники дозволяють оцінити, наскільки міграція впливає на якість життя молоді та сприяє їхньому розвитку.
Теоретична основа	Теорії міграції, теорії людського розвитку	Теоретичні підходи дозволяють пояснити причини міграції, її наслідки та розробити рекомендації для поліпшення ситуації.

Примітка: таблиця укладена авторами.

Виходячи зі змісту таблиці 2, дослідження міграційної мобільності молоді в контексті пріоритетів людського розвитку сприяє створенню більш справедливого та інклюзивного суспільства, оскільки забезпечує:

- реалізацію комплексного підходу до дослідження міграції, який дозволяє розглядати міграцію не лише як економічний, а й як соціальний, культурний, освітній, політичний процес;
- здійснення оцінки впливу міграції на людський розвиток, що допомагає зрозуміти, як міграція впливає на досягнення цілей людського розвитку, зменшення бідності, а також забезпечення рівності та захисту довкілля;
- можливості для розробки ефективної міграційної політики, яка б сприяла позитивним наслідкам міграції та мінімізувала негативні;
- дотримання прав та інтересів молоді (допомагає визначити умови, чинники, важелі міграційної політики, необхідні для урахування прав молодих людей, сприяння їхньому розвитку).

Базуючись на концепції людського розвитку, вважаємо, що оцінювання наслідків міграційної мобільності молоді має бути тісно пов'язане з реалізацією таких принципів:

- розширення можливостей молоді (міграція може розширити можливості молоді для отримання освіти, працевлаштування та особистісного розвитку);
- справедливість (міграційна політика повинна бути справедливою і не дискримінувати за ознакою походження, статі, віку чи інших характеристик);
- участь (молодь має бути залучена до розробки та реалізації політики, що стосується їхнього життя);
- співпраця, міжнародне співробітництво (як необхідна умова для вирішення глобальних проблем, пов'язаних з міграцією).

Вважаємо, що дослідження міграційної мобільності молоді в контексті пріоритетів людського розвитку дозволяє отримати більш повну картину цього складного явища та розробити ефективні стратегії для управління міграційними процесами.

4.2. МІГРАЦІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ МОЛОДІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПРОЦЕС І ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІОЛОГІЇ

Розвиток досліджень про міграцію населення і молоді зокрема, логічно привів до виокремлення окремої науки – міграціології.

Міграціологія – це наука, що вивчає причини, закономірності та наслідки міграційних процесів. Її історія тісно пов'язана з розвитком людства, адже міграція завжди була невід'ємною частиною людської історії.

Як самостійна наукова дисципліна міграціологія почала формуватися в XIX столітті. Великий внесок у її розвиток зробили такі вчені, як Еміль Дюркгейм, Макс Вебер, Фердинанд Тенніс. Вони досліджували соціальні причини міграції, її вплив на суспільство та культуру.

XX століття стало періодом найбільш бурхливого розвитку міграціології. Дві світові війни, деколонізація, економічна глобалізація призвели до масштабних міграційних потоків. У цей період міграціологія почала активно розвиватися у таких напрямках, як: соціологія міграції (вивчає соціальні причини міграції, адаптацію мігрантів, їх соціальну інтеграцію); економічна географія міграції (досліджує територіальні аспекти міграції, її вплив на економічний розвиток регіонів); демографія міграції (вивчає кількісні аспекти міграції, її вплив на демографічну структуру населення); політична наука міграції (досліджує політичні причини міграції, міграційну політику держав). Кожен з напрямків міграціології зумовив низку відповідних наукових підходів, кожен з яких акцентує увагу на різних аспектах міграційних процесів (табл.3)

Основні підходи міграціології до розуміння сутності міграції

Підхід	Характеристика	Приклади
Географічний	Акцентує увагу на територіальних переміщеннях населення. Вивчає причини, напрямки та наслідки міграції з точки зору географічного розташування.	Карти міграційних потоків, аналіз демографічних даних за регіонами.
Соціологічний	Розглядає міграцію як соціальний процес, пов'язаний зі зміною соціального статусу, ролі та оточення індивіда. Вивчає причини міграції, адаптацію мігрантів та їх інтеграцію в нове суспільство.	Дослідження соціальних мереж мігрантів, аналіз їхньої участі в громадському житті.
Економічний	Вивчає економічні причини міграції, її вплив на економічний розвиток країн походження та приймаючих країн. Розглядає міграцію як рух робочої сили та капіталу.	Аналіз впливу міграції на ринок праці, дослідження економічних переваг та недоліків міграції.
Політичний	Досліджує політичні причини міграції, міграційну політику держав, вплив міграції на політичні системи.	Аналіз міграційного законодавства, дослідження впливу міграції на національну безпеку.
Культурний	Вивчає культурні аспекти міграції, вплив міграції на культуру країн походження та приймаючих країн. Розглядає міграцію як процес культурного обміну.	Дослідження мультикультуралізму, аналіз збереження культурної ідентичності мігрантами.

Примітка: таблиця укладена авторами.

Різноманітність підходів до розуміння міграції є не недоліком, а свідченням складності та багатогранності цього явища. Кожен підхід має свої переваги та обмеження, тому для комплексного розуміння міграції необхідно поєднувати різні характеристики.

Сучасні дослідники розглядають міграцію як надзвичайно складний і багатогранний феномен, який охоплює не лише фізичне переміщення людей, а й широкий спектр соціальних, економічних, культурних та політичних процесів. Зосередимо увагу на ключових аспектах сучасного визначення сутності міграції у вітчизняній та зарубіжній літературі [1-12]. В сучасних наукових джерелах *міграція* характеризується:

- як *динамічний процес* (сучасні дослідники підкреслюють, що міграція не є статичним станом, а постійно змінюється під впливом різних факторів; мігранти можуть неодноразово змінювати місце проживання, повертатися до країни походження або мігрувати далі);

- як *багаторівневий процес* (міграція відбувається на різних рівнях: індивідуальному, сімейному, громадському та державному; міграція на кожному рівні має свої особливості, залежить від інших рівнів);

- як *взаємодія різних факторів* (сучасні дослідники наголошують на взаємодії різних факторів, які впливають на міграцію, таких як економічні, політичні, соціальні, культурні та географічні);
- як *процес трансформації ідентичності* (міграція часто пов'язана зі зміною соціальної ролі, культурної ідентичності та самосвідомості індивіда);
- як *глобальне явище* (сучасні міграційні процеси мають глобальний характер і впливають на всі країни світу);
- як *соціальна конструкція* (міграція не є природним явищем, а соціально сконструйованим процесом, який залежить від історичних, культурних та політичних контекстів) [1-12].

Міграція є важливою складовою сучасного світу, що впливає на життя мільйонів людей. Розуміння *міграції як форми мобільності* допомагає краще зрозуміти причини та наслідки цього складного соціального явища.

Розглядаючи зв'язок мобільності населення та міграції, сформулюємо такі методологічні положення, важливі для нашого дослідження:

- 1) мобільність не є статичним станом, а радше динамічним процесом, який постійно змінюється під впливом різних факторів;
- 2) окрім фізичної та соціальної мобільності, слід виділити також економічну (зміна професії, доходу), культурну (зміна цінностей, норм) та політичну мобільність (зміна громадянства, політичних поглядів);
- 3) рівень мобільності населення виступає індикатором розвитку суспільства, його відкритості та динамічності;
- 4) мобільність слугує передумовою міграції (високий рівень загальної мобільності населення створює сприятливі умови для міграції);
- 5) міграція є найбільш радикальним видом мобільності, який пов'язаний зі зміною місця проживання на тривалий термін;
- 6) мобільність та міграція взаємодіють і впливають одна на одну (наприклад, міграція може стимулювати розвиток транспортної інфраструктури та комунікацій, що, у свою чергу, сприяє зростанню загальної мобільності населення; аналогічні приклади можна навести стосовно освітньої, трудової та інших видів мобільності).

Молодь – найбільш рухлива та адаптивна соціальна група, схильна до прояву мобільності. Часто саме молодь є першою, хто реагує на зміни в економічному, соціальному та політичному середовищі, приймаючи рішення про міграцію.

Узагальнюючи наукову думку [6, с.15; 7, с.10; 8, с.11], трактуємо *міграційну мобільність молоді* як складний соціально-економічний процес, який характеризується активними переміщеннями молодих людей з місця постійного

проживання на нове. Цей процес охоплює широкий спектр причин, наслідків та форм міграції.

Для кращого розуміння поняття міграційної мобільності молоді необхідно розглянути такі ключові компоненти:

- *молодь* – це соціальна група, що характеризується певним віковим діапазоном (зазвичай 15-35 років) та специфічними соціально-психологічними особливостями;
- *міграція* – це переміщення людей з одного місця проживання в інше на тривалий термін або для постійного проживання;
- *мобільність* - здатність до переміщення, зміни місця проживання.

В науковій літературі виокремлюють декілька типів міграційної мобільності молоді в залежності від класифікаційних ознак:

за тривалістю:

- *тимчасова* (пов'язана з навчанням, роботою, відпочинком);
- *постійна* (передбачає зміну місця проживання назавжди).

за напрямком:

- *внутрішня* (переміщення всередині країни);
- *міжнародна* (переміщення за кордон).

за причинами:

- *економічна*: пошук роботи, кращих умов життя;
- *соціальна*: навчання, об'єднання з родиною;
- *політична*: уникнення переслідувань, конфліктів.

Поділяємо думку [5, с.89], що поняття міграційної мобільності пов'язане з розглядом міграції як форми мобільності. При цьому дослідники Біль М.М., Мульська О.П., Бараняк І.Є., Махонюк О.В., Карп'як О. наголошують [6, с.14-15], що слід розрізняти такі поняття, як:

- *освітня* мобільність, тобто академічна мобільність учнів, студентів, викладачів, педагогів, що передбачає обов'язкове повернення;
- *навчально-туристична* мобільність (спортивні, мовні тури з метою професійного навчання);
- *трудова* мобільність, орієнтована на працевлаштування;
- *корпоративна, ділова* мобільність (відрядження в інтересах бізнесу);
- *соціокультурна* мобільність (у інтересах участі у спортивних змаганнях, культурних обмінах);
- *мобільність з метою благодійності та волонтерства*;
- *екологічна* мобільність (переміщення в екологічно чисті та безпечні регіони);

- *вимушена* мобільність біженців, шукачів притулку (зовнішня міграція), внутрішньо переміщених осіб (внутрішня міграція).

Дослідження науковців підтверджують, що міграційна мобільність молоді залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів [1, с. 69; 4, с. 8; 6, с. 63]. Основними причинами, що спонукають молодих людей покидати свої домівки, є:

- економічні фактори (пошук кращих робочих місць з вищою заробітною платою, відсутність перспектив кар'єрного зростання на батьківщині, економічна криза або нестабільність, бажання покращити матеріальне становище своїх сімей);
- соціальні фактори (бажання та можливості отримати якіснішу освіту та професійну підготовку, бажання жити у більш розвиненому суспільстві з кращими соціальними умовами, пошук нових соціальних контактів та досвіду);
- прагнення уникнути соціальної нерівності та дискримінації;
- військово-політичні фактори (війни, політична нестабільність, конфлікти, переслідування за політичними поглядами, обмеження прав і свобод);
- особисті фактори (бажання самореалізації та досягнення особистих цілей, пошук нових вражень та пригод, бажання жити в іншій культурі);

Міграційна мобільність може мати як позитивний, так і негативний вплив на різні аспекти життя молодих людей.

Так, отримання більш якісної освіти за кордоном може позитивно вплинути на розвиток молодої людини. Проте негативний вплив міграції може виявитися у труднощах з адаптацією до нової освітньої системи, мовних бар'єрах, необхідності працювати, щоб підтримувати себе під час навчання.

У сфері зайнятості молода людина буде відчувати позитивний вплив міграції в тому разі, якщо зможе знайти роботу за фахом, отримати більш високу заробітну плату, набути нового професійного досвіду. З іншого боку, молоді мігранти часто відчують і негативний вплив на своє трудове життя, якщо вони проходять випробування через труднощі з визнанням дипломів, дискримінацією на ринку праці, експлуатацією роботодавцями.

Стосовно доходу людина відчуватиме позитивний вплив міграції в разі збільшення доходів порівняно з рівнем доходів у країні походження, і навпаки, негативний вплив – в ситуаціях з нестабільною зайнятістю, низькою оплатою праці на роботі, що не відповідає рівню отриманої кваліфікації.

Узагальнюючи, важливо підкреслити, що вплив міграції на життя молодих людей залежить від сукупності умов та чинників, серед них:

- країна походження та призначення (економічні, соціальні та політичні умови в цих країнах значно впливають на досвід мігрантів);

- рівень освіти та професійної підготовки (молоді люди з вищою освітою та професійними навичками мають більше шансів на успішну інтеграцію на новому місці);

- соціальне середовище (наявність родичів, друзів або знайомих у країні призначення полегшує адаптацію);

- мовні навички (володіння мовою країни призначення є важливим фактором для успішної інтеграції на ринку праці та в суспільстві).

Отже, міграційна мобільність молоді – це складний і багатогранний процес, який має як позитивні, так і негативні наслідки. Для того, щоб зрозуміти причини міграції та її вплив на життя молодих людей, необхідно проводити комплексні дослідження, які враховують як економічні, так і соціальні, культурні та політичні фактори. Результати таких досліджень можуть бути використані для розробки ефективної міграційної політики, яка б сприяла захисту прав молодих мігрантів та їхній успішній інтеграції в нове суспільство.

Зауважимо, що дослідження міграційної мобільності молоді набувають все більшої актуальності в сучасному світі. Причини пов'язуємо з проявом низки факторів:

- по-перше, це глобальні процеси інтеграції економічного розвитку;

- по-друге, відкриття кордонів і зростання глобалізації, які створюють нові можливості для міграції, особливо для молодих людей, які шукають кращих перспектив;

- по-третє, інтернаціоналізація освіти (збільшення кількості студентів, які навчаються за кордоном, сприяє міграційній мобільності молодих людей);

- по-четверте, розвиток технологій (наприклад, цифрові технології полегшують міграцію та підтримання зв'язків між мігрантами та їхніми країнами походження).

Серед вагомих чинників, що спонукають молодь до прояву міграційної мобільності в сучасному світі:

- відмінності в рівнях життя між країнами (спонукають молодь до міграції в пошуках кращих економічних можливостей);

- зміна структури зайнятості, зростання попиту на висококваліфікованих фахівців, що впливають на міграційні потоки;

- кліматичні зміни;

- демографічні зміни, старіння населення в багатьох розвинених країнах, що створює потребу в молодій робочій силі;

- зменшення народжуваності в деяких країнах призводить до дефіциту робочої сили і це зумовлює стимулюючі заходи щодо залучення мігрантів;

- війни та політичні конфлікти (одна з вагомих причин міграції, особливо серед молоді);
- зміни імміграційної політики в різних країнах, що впливають на масштаби та напрямки міграційних потоків.

З огляду на широкий спектр ключових тенденцій, глобальних змін, впливових чинників надзвичайно важливо досліджувати міграційну мобільність молоді. Такі дослідження допомагають зрозуміти причини міграції, її вплив на індивідуумів, суспільство та економіку. На основі результатів досліджень можна розробляти більш ефективну міграційну політику, що враховує інтереси як мігрантів, так і країн походження та призначення. Дослідження допомагають розробити програми для інтеграції мігрантів у суспільство країн приймаючих. Поряд з цим, аналіз минулих і теперішніх міграційних процесів дозволяє прогнозувати майбутні тенденції та розробляти відповідні стратегії.

4.3. ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕНЬ МІГРАЦІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Міграція молоді з України як форма мобільності має свої специфічні особливості, обумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, зокрема, широкомасштабною війною, розв'язаною рф проти України. Розглянемо стисло позитивні та негативні наслідки цього процесу в таблиці 4:

Таблиця 4.

Зовнішня міграція молоді в умовах війни: позитивні та негативні наслідки

Наслідки	Позитивні	Негативні	Специфіка українського контексту проблеми
Для молоді	<ul style="list-style-type: none"> - можливість отримати якіснішу освіту та професійну підготовку; - більші перспективи кар'єрного зростання; - можливість жити в стабільнішому суспільстві; - новий досвід і розширення світогляду; 	<ul style="list-style-type: none"> - мовні бар'єри, труднощі з адаптацією до нового культурного середовища; - можливість експлуатації на роботі; - відчуття самотності, ізоляції від близьких; - психологічні проблеми, пов'язані з адаптацією. 	Через війну багато молоді вимушено залишають свої домівки та шукають безпечнішого місця для життя, продовження або отримання освіти за кордоном, творчої самореалізації в умовах без ризиків для життя.
Для країни походження	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення тиску на ринок праці; - ремігранти можуть привезти нові знання та навички; - перекази грошей від 	<ul style="list-style-type: none"> - відтік кваліфікованих кадрів; - зменшення кількості молоді, що народжує дітей; - збільшення кількості літніх людей, посилюється 	Війна призвела до масового відтоку молоді, що загостило демографічну кризу та проблему депопуляції, зменшило кількість

	мігрантів підтримують економіку.	явище «старіння населення». школярів і студентів.	
Для країни призначення	- поповнення робочої сили; культурне збагачення суспільства; - посилюється економічний розвиток деяких країн та регіонів.	- конкуренція на ринку праці; - соціальна напруженість; - проблеми інтеграції мігрантів.	Приплив українських біженців створив додаткове навантаження на соціальні системи європейських країн.

Примітка: укладено авторами.

Через війну багато молодих українців вимушено залишає свої домівки, шукаючи безпечнішого місця для життя, продовження або отримання освіти за кордоном, творчої самореалізації в умовах без ризиків для життя. За кордоном завдяки реалізації міграційної мобільності молодь має можливість отримати якіснішу освіту та професійну підготовку, більші перспективи кар'єрного зростання, можливість жити і працювати в стабільнішому суспільстві, отримати новий досвід, розширення світогляду. Багато молодих українців мають високий рівень освіти, що робить їх цінними кадрами для інших країн.

Безумовно, процеси адаптації для українських мігрантів є не простими: серед випробувань – мовні бар'єри, труднощі з адаптацією до нового культурного середовища, відчуття самотності, ізоляції від близьких, складності у пошуку роботи для виживання тощо.

Від'їзд молоді з України призводить до зменшення кількості працездатного населення, що негативно відображається настані економіки країни. Менше працюючих людей - означає менше податків, що негативно впливає на бюджет держави. Від'їзд молоді, у свою чергу, призводить до зменшення споживчого попиту, що негативно впливає на малий та середній бізнес. Багато компаній стикаються з нестачею молодих кваліфікованих кадрів, особливо в таких галузях, як ІТ, інженерія, медицина. Від'їзд молодих людей уповільнює розробку і впровадження інновацій, розвиток нових технологій та економіки. Можна очікувати і проблеми із залученням інвестицій: інвестори можуть бути менш зацікавлені в країні з дефіцитом робочої сили.

Внаслідок реалізації міграційної мобільності багатьох молодих українців в країні швидко зменшується кількість молоді, що народжує дітей, посилюється явище «старіння населення». Збільшення частки пенсіонерів створює додаткове навантаження на пенсійну систему та систему охорони здоров'я. Об'єктивним наслідком масштабної зовнішньої міграції української молоді під час війни стає зміна соціальної структури населення, що послаблює громадянське суспільство, зменшує соціальну активність громадян (оскільки саме молодь є активною частиною суспільства).

Наслідки міграційних втрат відчуває освіта. Від'їзд молоді за кордон призводить до зменшення кількості абітурієнтів, що, у свою чергу, може призвести до скорочення кількості навчальних програм та викладачів. Зменшення кількості студентів може призвести до зниження інвестицій в освітню інфраструктуру та наукові дослідження. Тривожним наслідком міграцій молоді стає порушення безперервності освітнього процесу: війна та міграція можуть призвести до перерви у навчанні для багатьох студентів, що ускладнить їх подальшу кар'єру.

Іншими словами, міграційна мобільність молоді є важливим соціальним явищем, що впливає на демографічну ситуацію, ринок праці, економічний розвиток, освітні та соціокультурні процеси в країні. Міграційні втрати молоді є серйозною проблемою для майбутнього України. Для її вирішення необхідно після завершення війни розробляти та вживати комплексні заходи, спрямовані на створення сприятливих умов для життя і роботи в країні. Тільки так ми зможемо зберегти людський потенціал, повернути частину мігрантів та забезпечити сталий розвиток України.

Перспективи досліджень міграційної мобільності української молоді є надзвичайно широкими та багатограними, особливо в контексті сучасних викликів, таких як війна, економічна нестабільність та євроінтеграційні процеси. Наслідки реалізації міграційної мобільності молоді потребують глибокого та уважного вивчення з боку науковців.

Серед перспективних напрямів досліджень *міграційної мобільності української молоді* виділяємо передусім такі:

1. Вплив війни на міграційні процеси:

- масштаби та структура вимушеної міграції (дослідження кількості, географії, демографічного складу, мотивацій та планів на повернення української молоді, яка виїхала за кордон через війну);
- соціально-психологічні наслідки вимушеної міграції (вивчення впливу травматичного досвіду, розлуки з близькими, адаптації до нового середовища на психічне здоров'я, соціальну інтеграцію та ідентичність молодих українців);
- вплив війни на внутрішню міграцію (аналіз переміщень молоді всередині країни, їхніх причин, наслідків та потреб у підтримці);
- міграційні стратегії молоді в умовах війни (дослідження того, як молоді люди приймають рішення про міграцію, які фактори враховують, які стратегії адаптації використовують).

2. Трудова міграція та ринок праці:

- вплив міграції на ринок праці України (аналіз дефіциту кадрів, зміни структури зайнятості, впливу грошових переказів мігрантів на економіку);

- міграційні стратегії молоді на ринку праці (вивчення мотивацій, напрямків, форм зайнятості та умов праці української молоді за кордоном);
- проблеми трудової експлуатації та захисту прав мігрантів (дослідження випадків порушення прав українських працівників за кордоном, розробка рекомендацій щодо їхнього захисту);
- потенціал повернення мігрантів та їхня реінтеграція на ринку праці (аналіз факторів, що стимулюють повернення мігрантів, розробка програм підтримки їхньої реінтеграції).

3. Освітня міграція та академічна мобільність:

- мотивації та напрямки освітньої міграції (вивчення причин, чому українська молодь обирає навчання за кордоном, аналіз популярних країн та спеціальностей);
- вплив освітньої міграції на розвиток людського капіталу України (аналіз втрат та здобутків від виїзду молоді на навчання за кордон, потенціал повернення та використання отриманих знань та навичок в Україні);
- академічна мобільність як форма міжнародної співпраці (дослідження програм обміну студентами та викладачами, їхнього впливу на розвиток освіти та науки в Україні).

4. Соціальні та культурні аспекти міграції:

- вплив міграції на формування ідентичності та цінностей молоді (вивчення змін у світогляді, культурних уподобаннях, громадянській позиції молодих українців під впливом міграційного досвіду);
- соціальна інтеграція та адаптація мігрантів (аналіз процесів адаптації до нового культурного середовища, формування соціальних зв'язків, подолання мовних та культурних бар'єрів);
- транснаціональні зв'язки та міграційні мережі (дослідження ролі соціальних мереж у процесах міграції, підтримки зв'язків з батьківщиною та інтеграції в нове суспільство).

5. Регіональні аспекти міграції:

- вплив міграції на демографічну ситуацію в різних регіонах України (аналіз міграційних потоків між регіонами, їхнього впливу на вікову структуру населення, рівень народжуваності та смертності);
- регіональні особливості міграційних процесів (вивчення відмінностей у міграційних мотиваціях, напрямках та наслідках для різних регіонів України);
- розвиток міст та сільських територій в умовах міграції (аналіз впливу міграції на розвиток інфраструктури, ринку праці, соціальної сфери в містах та сільській місцевості).

6. Методологічні перспективи:

- використання міждисциплінарних підходів (поєднання соціологічних, економічних, демографічних, психологічних та інших методів дослідження для отримання більш повного та комплексного уявлення про міграційні процеси);
- застосування сучасних технологій (використання цифрових методів збору та аналізу даних, таких як онлайн-опитування, аналіз соціальних мереж, геоінформаційні системи);
- порівняльні дослідження (порівняння міграційних процесів в Україні з досвідом інших країн для виявлення спільних та відмінних рис)

У таблиці 5 пропонуємо систематизований виклад запропонованих перспективних напрямів дослідження міграційної мобільності молоді. Результати цих досліджень можуть допомогти у вирішенні таких завдань, як: запобігання "відтоку мізків" та стимулювання повернення молодих фахівців в Україну; підтримка адаптації та інтеграції мігрантів в нове суспільство; забезпечення захисту прав та інтересів українських мігрантів за кордоном; подолання негативних наслідків міграції для розвитку регіонів України.

Таблиця 5.

Перспективи досліджень міграційної мобільності української молоді

Напрямок дослідження	Ключові аспекти	Дослідницькі питання	Методи дослідження
Вплив війни	Масштаби та структура вимушеної міграції; соціально-психологічні наслідки; вплив на внутрішню міграцію; міграційні стратегії в умовах війни.	Кількість, географія, демографічний склад мігрантів; мотивації виїзду та плани на повернення; психологічні травми та адаптація; потреби ВПО; фактори прийняття рішень про міграцію.	Статистичний аналіз; опитування; інтерв'ю; аналіз документів; психологічні тести.
Трудова міграція	Вплив на ринок праці України; міграційні стратегії на ринку праці; трудова експлуатація та захист прав; потенціал повернення та реінтеграція.	дефіцит кадрів та зміни в зайнятості; мотивації та напрямки трудової міграції; умови праці та рівень доходів; випадки порушення прав; фактори, що стимулюють повернення; потреби в реінтеграції.	Статистичний аналіз; опитування; інтерв'ю; аналіз законодавства; кейс-стаді.
Освітня міграція	Мотивації та напрямки; вплив на людський капітал; академічна мобільність.	Причини вибору навчання за кордоном; популярні країни та спеціальності; вплив на якість освіти в Україні; потенціал повернення фахівців; ефективність програм обміну.	Опитування; інтерв'ю; аналіз статистики; порівняльний аналіз; аналіз програм обміну.
Соціальні та культурні	Вплив на ідентичність та цінності; соціальна	Зміни у світогляді та громадянській позиції;	Інтерв'ю; фокус-групи; аналіз соціальних

аспекти	інтеграція та адаптація; транснаціональні зв'язки.	процеси адаптації та формування соціальних зв'язків; роль соціальних мереж та зв'язків з батьківщиною.	мереж; етнографічні дослідження.
Регіональні аспекти	Вплив на демографічну ситуацію в регіонах; регіональні особливості; розвиток міст та сільських територій.	Вплив на вікову структуру населення та рівень народжуваності; Відмінності в міграційних мотиваціях та наслідках для різних регіонів; Вплив на розвиток інфраструктури та ринку праці в містах та селах.	Статистичний аналіз; порівняльний аналіз; кейс-стаді; аналіз регіональних програм розвитку.
Методологічні перспективи	Міждисциплінарні підходи; сучасні технології; порівняльні дослідження.	Поєднання різних методів дослідження; використання цифрових методів збору та аналізу даних; порівняння з досвідом інших країн.	Комбінація кількісних та якісних методів; онлайн-опитування; аналіз даних з соціальних мереж; геоінформаційні системи.

Примітка: таблиця сформована авторами.

Враховуючи динамічність міграційних процесів та постійну зміну умов та факторів впливу завдання дослідження в цій сфері потребують постійного корегування та адаптації до нових викликів.

Отже, значення досліджень міграційної мобільності української молоді є надзвичайно важливим для розробки ефективної державної політики у сфері міграції, освіти, ринку праці та соціального захисту. Результати досліджень дозволять зрозуміти складні та багатогранні процеси міграції, мінімізувати негативні наслідки та максимізувати позитивний вплив на подальший розвиток України.

Одним з найважливіших результатів досліджень міграційної мобільності української молоді має стати розробка програми повернення молодих мігрантів після війни. Складові такої програми пропонуються у таблиці 6.

Таблиця 6.

Складові програми повернення молодих мігрантів після війни в Україну

Складова програми	Конкретні заходи	Очікуваний результат
Інформаційна кампанія	Створення спеціального веб-порталу з інформацією про можливості в Україні, проведення онлайн-вебінарів, розміщення реклами в соцмережах, співпраця з інфлюенсерами.	Підвищення обізнаності молоді про позитивні зміни в Україні, зменшення кількості міфів про країну.
Створення привабливих для молоді робочих	Розробка програм підтримки підприємництва, створення технопарків та інноваційних хабів,	Збільшення кількості робочих місць, особливо для молодих фахівців, підвищення конкурентоспроможності

місце	залучення інвестицій, співпраця з міжнародними компаніями.	української економіки.
Розвиток освіти	Створення нових спеціальностей, оновлення навчальних програм, залучення іноземних викладачів, розвиток онлайн-освіти.	Підвищення якості освіти, відповідальності українських ВНЗ міжнародним стандартам, створення умов для навчання та наукової діяльності молоді.
Житлові програми	Розробка програм доступного житла, іпотечних програм для молоді, створення кооперативів.	Забезпечення молоді доступним житлом, стимулювання створення молодіжних громад.
Соціальна підтримка	Надання психологічної допомоги, організація культурних заходів, створення молодіжних організацій, менторські програми.	Соціальна адаптація молоді, створення сприятливого середовища для життя та розвитку.
Інфраструктура	Ремонт доріг, будівництво сучасних транспортних розв'язків, розвиток комунальних послуг, створення парків та зон відпочинку.	Покращення якості життя в містах та селах, створення комфортних умов для проживання.
Співпраця з діаспорою	Створення мережі менторів серед українців, які проживають за кордоном, організація форумів та конференцій, залучення інвестицій.	Зміцнення зв'язків з українською діаспорою, залучення інвестицій та знань.
Законодавчі зміни	Спрощення процедур реєстрації бізнесу, зменшення податкового навантаження, захист інтелектуальної власності.	Створення сприятливого бізнес-клімату, заохочення підприємництва.

Примітка: таблиця укладена авторами.

Отже, загальний зміст програми має охоплювати низку напрямків: інформаційна кампанія; створення робочих місць, привабливих для молоді за змістом умовами та оплатою праці; розвиток освіти; надання доступного житла для молодих фахівців; надання соціально-психологічної підтримки для молоді, яка повертається; розвиток інфраструктури; співпраця з діаспорою; прогресивні зміни у законодавстві щодо підтримки молоді, яка прагне відкрити бізнес. Запропонована таблиця 6 є лише стислим прикладом можливих програмних заходів, проте вона може бути доповнена та адаптована до конкретних умов кожного регіону України. У таблиці 7 в якості стислого прикладу пропонується зазначена програма, адаптована до специфіки умов та економічного потенціалу Кіровоградської області.

Таблиця 7

Програма повернення молодих спеціалістів до Кіровоградської області

Напрямок	Конкретні заходи	Очікуваний результат
Розвиток економіки	Створення технопарку або інноваційного хабу.	Залучення інвестицій, створення нових робочих місць, розвиток інноваційної економіки
	Підтримка агропромислового комплексу.	
	Створення спеціальних економічних зон. Прискорений розвиток цифрових технологій, цифровізації робочих місць.	
Освіта та наука	Оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів.	Підвищення якості освіти, залучення молодих науковців, інтеграція в міжнародний науковий простір
	Створення програм обміну.	
	Підтримка наукових досліджень. Програми перекваліфікації та визнання іноземних дипломів, отриманих за кордоном.	
Соціальна інфраструктура	Будівництво та ремонт житла.	Створення комфортних умов для життя, сприятливого соціального середовища, підвищення якості життя в регіоні.
	Розвиток спортивних та культурних закладів, нових зон активного відпочинку.	
	Покращення транспортного сполучення	
Підтримка бізнесу	Спрощення процедур реєстрації бізнесу. Фінансова підтримка молодих підприємців.	Розвиток підприємництва, створення сприятливого бізнес-клімату.
	Організація тренінгів та консультацій.	
Інформаційна кампанія	Створення веб-порталу.	Формування позитивного іміджу регіону, залучення молоді
	Проведення інформаційних кампаній. Співпраця з блогерами та інфлюенсерами	
Сільське господарство	Підтримка молодих фермерів. Розвиток органічного землеробства.	Модернізація сільського господарства, підвищення його конкурентоспроможності
Туризм	Розвиток туристичної інфраструктури. Просування туристичних маршрутів.	Залучення туристів, створення нових робочих місць у сфері туризму.

Примітка: таблиця укладена авторами.

Наведена вище таблиця 7 наочно демонструє, як різні напрямки діяльності можуть сприяти поверненню молоді до Кіровоградської області та її розвитку. Водночас, зауважимо, що реалізація програми повернення молоді до Кіровоградської області вимагає значних фінансових ресурсів. Вважаємо, що залучення різноманітних джерел фінансування та використання міжнародного досвіду дозволить зробити цю програму більш ефективною та створити сприятливі умови для розвитку регіону.

Отже, повернення молодих мігрантів після війни – це складне завдання, яке вимагає комплексного підходу на рівні кожного регіону України і має ґрунтуватися на результатах наукових досліджень міграційної мобільності української молоді.

Програма повернення молодих мігрантів має бути спрямована на створення таких соціальних, психологічних та економічних умов, які б спонукали молодь повернутися в Україну, у даний регіон та забезпечили їм успішну інтеграцію в суспільство. Серед додаткових заходів можна передбачити міжнародну співпрацю з діаспорою, запровадження стипендій та грантів для залучення молодих вчених та фахівців, організацію стажування на кращих підприємствах країни та ЄС для надання можливостей молоді отримати практичний досвід та підвищити конкурентоспроможність. При цьому механізми фінансування можуть бути різноманітними: кошти з обласного та державного бюджетів, залучення грантів та кредитів міжнародних фінансових інституцій, співфінансування проєктів, створення фондів підтримки у бізнес-середовищі, залучення інвестицій від українців, які проживають за кордоном. Зауважимо, що вибір джерел фінансування є надзвичайно складним і відповідальним завданням, що вимагає комплексного підходу. Поєднання державної підтримки, міжнародної допомоги, приватних інвестицій та залучення діаспори може забезпечити стабільне фінансування і досягти поставлених цілей.

Узагальнюючи викладене, пропонуємо наступні висновки:

Методологія наукових досліджень міграційної мобільності молоді відіграє ключову роль у забезпеченні якісного та всебічного аналізу міграційних процесів, що є критично важливим для досягнення пріоритетів людського розвитку та успішної післявоєнної відбудови України.

Людський розвиток, згідно з концепцією ООН, передбачає розширення можливостей людей, покращення їхнього добробуту та створення умов для повноцінної реалізації потенціалу. Міграційна мобільність молоді безпосередньо впливає на ці аспекти. Ефективна методологія наукових досліджень міграційної мобільності молоді дозволяє:

- ідентифікувати фактори, що стимулюють або стримують міграцію; завдяки цьому відкриваються можливості для розуміння, як створити умови для реалізації потенціалу молоді в Україні, зменшивши потребу в еміграції, або ж забезпечити гідні умови для тих, хто виїхав;

- оцінити вплив міграції на різні аспекти життя молоді (освіта, працевлаштування, здоров'я, соціальна інтеграція, формування ідентичності); це необхідно для розробки молодіжної політики, яка дозволить мінімізувати негативні наслідки міграції та максимізувати позитивні;

- виявити потреби та проблеми молодих мігрантів, що необхідно для надання їм ефективної підтримки та допомоги в адаптації, інтеграції в нове суспільство або ж при поверненні в Україну;

- сприяти формуванню ефективної міграційної політики (обґрунтовані наукові дані є основою для розробки гнучкої міграційної політики, що враховує потреби мігрантів, інтереси як країни походження, так і країни призначення);

Надзвичайно важливим є роль досліджень міграційної мобільності молоді для розробки сценаріїв розвитку України після завершення війни. Післявоєнна відбудова України потребує значних людських ресурсів, особливо молодих, освічених та кваліфікованих. Дослідження міграційної мобільності молоді є життєво важливими для:

- оцінки міграційного потенціалу (визначення кількості молодих українців, які планують повернутися після війни, їхніх професійних навичок та потреб);

- прогнозування потреб ринку праці на основі аналізу вакансій, затребуваних професій та фахівців(особливо в процесі відбудови економіки);

- розробки програм реінтеграції мігрантів (створення умов для успішного повернення та адаптації молодих мігрантів, включаючи програми перекваліфікації, підтримку підприємництва, забезпечення житлом та соціальними послугами);

- формування стратегій залучення інвестицій (обґрунтування необхідності інвестування в розвиток людського капіталу, створення привабливих умов для молоді в Україні).

На основі результатів наукових досліджень міграційної мобільності молоді можна визначити ключові складові ефективної програми повернення молодих мігрантів, зокрема такі:

- економічні стимули: створення робочих місць з гідною оплатою праці, підтримка підприємницької діяльності, доступ до фінансування та інвестицій;

- соціальна підтримка: забезпечення житлом, доступ до медичних та освітніх послуг, програми соціальної адаптації та психологічної допомоги;

- культурна та інформаційна підтримка: створення платформ для спілкування та обміну досвідом, інформаційні кампанії про можливості в Україні, підтримка культурних ініціатив;

- гарантії безпеки та верховенства права: забезпечення стабільності та безпеки в країні, боротьба з корупцією та злочинністю, захист прав людини;

- програми перекваліфікації та визнання іноземних дипломів на основі створення можливостей для підтвердження кваліфікації, отриманої за

кордоном, та набуття нових навичок, що відповідають потребам українського ринку праці.

Таким чином, методологічно обґрунтовані дослідження міграційної мобільності молоді є необхідною умовою для успішного людського розвитку та післявоєнної відбудови України. Такі дослідження дозволяють отримати об'єктивну інформацію про міграційні процеси, потреби та проблеми молодих мігрантів, що є основою для розробки ефективних стратегій та програм. Програма повернення молодих мігрантів повинна бути комплексною та враховувати економічні, соціальні, культурні та безпекові аспекти. Саме тому, інвестування в наукові дослідження міграційної мобільності молоді є інвестицією в майбутнє України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Людський розвиток в Україні. Пріоритети національної політики мінімізації асиметрії українського ринку праці* / кер. авт. кол. О.І. Цимбал; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ: Академперіодика, 2021. 210 с. https://idss.org.ua/arhiv/Block_Libanova_Ludskij_rozvytok_web.pdf
2. Садова У. Я. *Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання*. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2019. 263 с.
3. Барна М. Концептуальні ознаки міграційних процесів як об'єкта державного регулювання в системі соціально-економічного розвитку. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2021. № 63. С. 15-19. DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2021-63-03>
4. Риндзак О. Т. *Міграційна політика в системі інтеграційних процесів України: Дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.07*. Вінниця, 2020. 516 с.
5. Біль М. М. Міграційна мобільність населення в економічних дослідженнях: теоретичні аспекти. *Демографія та соціальна економіка*. 2022. № 1(47). С. 88-102. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2022.01.088>
6. Біль М.М., Мульська О.П., Бараняк І.Є., Махонюк О.В., Карп'як М.О. *Міграційна мобільність молоді: можливості та виклики розвитку людського потенціалу Карпатського регіону України* / НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М.М. Біль. Львів, 2022. 252 с.

7. Бортник Н. П., Мороз Н. С. Міграціологія як наука про кількісно-якісні показники міграції населення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 850. С. 9-14.
8. Бортник Н. П., Мороз Н. С. Міграціологія як наука про кількісно-якісні показники міграції населення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 850. С. 9-14.
9. Rogers A., Castro L. J. Model migration schedules. International Institute for Applied System Analysis, Austria. 1981. 160 p. URL: <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/1543/1/RR-81-030.pdf>
10. Wilson T. Model migration schedules incorporating student migration peaks. *Demographic Research*. 2010. № 23. P. 191-222. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2010.23.8>
11. Bernard A., Bell M., Charles-Edwards E. Life-Course Transitions and the Age Profile of Internal Migration. *Population and Development Review*. 2014. № 40(2). P. 213-239. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2014.00671.x>
12. Дмитрук Б.П., Чудаєва І.Б. Еміграційні процеси в Україні: мотивації, тенденції та наслідки для країни. *Економіка та держава*. 2018. № 1. С. 4–10.